

Kovács Eszter

A joghallgatók szexuális viktimizációja*

I. Bevezetés

Városunkban, Pécsen, de az ország többi területén is egyre több nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetéséről lehet hallani. A médiában is nagy visszhangot kiváltó esetekben hallhatunk szexuális erőszakról, mely az áldozat halálával végződött, vagy ahol az áldozat megmenekült, de ne felejtjük el a gólyatáborokban történeteket sem. Az áldozatok ezekben az esetekben többnyire fiatal lányok. Az ember általában addig nem érzi a veszély közelségét vagy súlyát, míg egy, a környezetében lévő emberrel (vagy éppen vele) meg nem történik ez a borzalmas esemény, amely miatt „sérthetlensége”, biztonságérzete sérül. Azt is tudjuk, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében a látencia kiemelkedően magas. Ezekből kiindulva jött az elhatározás, hogy (részben) feltérképezzük azoknak az embereknek a szexuális viktimizációját, akikkel szinte mindennap találkozunk, akik körülvesznek bennünket az egyetemen, közel vannak, hogy még ha csak kis szeletét is látjuk a valóságnak, mégis felvázolhassunk egy többé-kevésbé kirajzolódó tendenciát. Ha végig megyünk a folyosón vajon a szembe jövő lányok közül hány válhatott áldozattá?

Kutatásunkban adott csoport lehetséges áldozattá válását és annak körülményeit vizsgáljuk kérdőíves módszerrel. Ennek alapja egy tanulmány, melyet Korinek László 2004-ben a Szexuális viktimizáció összefüggései címen készített el joghallgatók és pedagógushallgatók szexuális viktimizációját vizsgálva. A prevenció lehetőségeivel nem foglalkozunk a dolgozatban.

Vajon mennyiben igazodnak a Korinek László által megállapított tendenciákhoz vizsgálati eredményeink? A kisszámú minta ellenére kirajzolódhat-e ettől eltérő, más irányvonal a viktimizáció tekintetében? Célunk e tendenciák megismerése és a hátterükben lévő okok feltárása.

* E tanulmány alapjául szolgáló dolgozat a XXXII. Országos Tudományos Diákköri Konferencián „Krimnológiai Tagozat” szekcióban a Belügyminisztérium Különdíját kapta. Konzulens: Dr. Kóhalmi László egyetemi docens.

II. Téma bevezetése

1. Téma általános ismertetése

A társadalom állandó fejlődésével párhuzamosan megtapasztalhatjuk a hátrányos helyzetű, kiszolgáltatott rétegek jogainak fokozatos kiteljesedését is.¹ Egyre szenzitívebb figyelemmel fordul a nyilvánosság e csoportok felé, és kritikus szemmel nézi a velük szembeni kifogásolható bánásmódot.² Ide tartoznak a nők is, kiknek áldozattá válása valójában kapcsolatban áll a női nemre jellemző viselkedési formákkal és a hagyományos szerepvállalásokkal³ („a szexuális erőszak ezért – a feministák szerint – csupán végső kiterjesztése annak a kulturális tendenciának, amely a nőt alsóbbrendű lénynek tekinti, aki a férfihoz csak hasznot hajtó vagy tárgyi módon kapcsolódik, mint szolgáló, birtok vagy megbecsültségének jelképe”⁴). Bár a nemi erkölcs és a szexuális szabadság elleni deliktumokat a jog régóta büntetni rendeli, mégis az elmúlt több évtized munkájának eredményeként a figyelem e bűncselekmények áldozatai felé irányulhatott. A fejlődés, hogy a szexuális erőszak áldozatai végre előtérbe kerülhettek, a viktimológia különösen nagy sikereként tartható számon.⁵

„Az áldozattá válást definíció szerint a fizikai, és érzelmi és/ vagy anyagi sérelem jellemzi”, ahol aszimmetrikus viszonyként írható le a viktimizáció; kihasználó, élősködő, romboló reláció, amely a szerepekből adódóan a ragadozó és a préda közötti dinamikát mutatják.⁶ A szexuális erőszak definíciójának közelebbi vizsgálata nagyon fontos tényre hívja fel a figyelmet: amíg például az angol nyelv fogalmai, mint a „rape, sexual assault” nem tartalmazza azt a releváns tartalmi elemet, ami kifejezésre juttatná, hogy a szexuális erőszakban nem a szexualitást kell megragadni,

¹ A fogalmi alapvetésekről (ösztön, a nemi erkölcs fogalma és a nemi élet szabadsága, szexuális önrendelkezés tartalma) bővebben l. Váradi Erika – Kerekes Viktória: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények egyes kriminológiai kérdései. *Studia iurisprudentiae doctorandorum Miskolciensium. A miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai.* Tomus 12. 2013. 534-536. o.

² Korinek László: A szexuális viktimizáció összefüggései. In: Korinek László – Köhalmi László – Herke Csongor (szerk.): *Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára.* PTE ÁJK, Pécs 2004. 155. o.

³ Görgényi Ilona: Női áldozatokról az ENSZ, Európa Tanács dokumentumai és a szakirodalom tükrében. *Magyar Jog* 1991. 11. sz. 688. o.

⁴ Virág György: A szexuális erőszak áldozatairól. *Kriminológiai és kriminalisztikai évkönyv: kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok (1992-1995),* 1993. 30. köt. 176. o.

⁵ Virág György: A szexuális erőszak áldozatai a társadalomban és a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle* 1998. 3. sz. 39-50. o.

⁶ Virág: A szexuális erőszak áldozatairól... 178. o.

hanem magát az erőszakot, addig a „szexuális erőszak” szavunk már nyelvtanilag is sejteti ezt. Ez esszenciális komponense ennek a terminusnak, amellyel a közvélekedés teljesen szemben áll.⁷ Ez azt jelenti, hogy a közgondolkodás nem tükrözi, hogy a cselekmény a szexualitás arénájában zajlik, ahol az erőszaké a főszerep.⁸ A továbbiakban egyes kutatások eredményeit szeretnénk ismertetni.

Látencia vizsgálatot Magyarországon átfogóan eddig csak egyszer végeztek a XX. század végén.⁹ A Baranya megyében kitöltött kérdőívek alapján (2448 db) ketten jelezték, hogy az elmúlt 12 hónapon belül erőszakos közösülés miatt feljelentést tettek. Így arra lehetett következtetni, hogy 278 büntetőeljárás megindítására irányuló kezdeményezést tehettek ugyanebben az időszakban, de a rendőrség ténylegesen csak 33 cselekményt regisztrált, ami pedig mindössze 8,3%-a a kezdeményezések számának. Ebből az derül ki, hogy a megkérdezettek sérelmére elkövetett deliktumok rejtve maradásának aránya 90%-os a keletkezett adatok és elvégzett számítások alapján, ha pedig ezeket a statisztikai értékeket kivetítjük Magyarország egészére, majd összehasonlítjuk a hivatalos statisztikai eredményekkel, akkor 99% feletti a rejtve maradás.

A rendszerváltozás után némileg növekedett a feljelentési szándék, így gyarapodott a probandus ellen elkövetett nemi erőszak miatt tett feljelentések száma (1992-ben 50%-al), ami részben kapcsolatban állhat a hatóság iránti bizalom növekedésével, mégis ezzel szemben nőtt azok aránya, aki a történeteknek, sérelmeknek nem tulajdonított nagy jelentőséget ('80-as években 6,2 %; 1992-ben 15,8%). Ellenben fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a felmérés adatai viszonylag alacsony létszám mellett, térben és időben meghatározott körre vonatkoznak, így csupán a legsúlyosabbnak minősíthető erőszakos közösülésről adnak képet, nem pedig a szexuális bűnözés egészéről. Az viszont biztosan megállapítható, hogy egészükben összhangban vannak azzal a következtetéssel, hogy a tárgyalt bűncselekmények körében magas a látencia.

Ezt a vizsgálatot követte egy nemzetközi összehasonlító felmérés, amit 2000-ben Freiburgban, majd egy évvel később Pécsen is elkészítettek egyetemi hallgatóknak szexuális viktimizációját vizsgálva. Erről bővebben a III. fejezetben olvashatunk.

⁷ Virág: A szexuális erőszak áldozatairól... 179. o.

⁸ Feldmár András az erőszakról: <https://www.youtube.com/watch?v=4VA7KchvJFg> (1:22-1:27) Az ESZTER Alapítvány „Kampány az erőszak ellen 2013 – Tartsd kívül az erőszakot!” c. kampányának részeként <http://eszteralapitvany.hu/category/kampanyok/> (2014. 10. 27.)

⁹ Korinek László: Kriminológia. II. kötet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2010. 232-237, 267. o.

Az 1970-es bázisévtől 2002-ig 1000 körüli erőszakos szexuális bűncselekmény elkövetését regisztrálták a hazai kriminálstatisztikák.¹⁰ Ezekből fontos megállapítások szűrhetőek le. Amíg az összes ismertté vált sértettek 95%-a felnőtt, addig a gyermek- és fiatalok lettek azok, akik sérelmére sokkal nagyobb arányban követtek el erőszakos szexuális cselekményeket. Virág György rávilágít a következő összefüggésre: „az ismertté vált sértettek kétharmada esetében idegen tettes követi el a bűncselekményt, addig a szexuális elkövetés körében ez éppen fordítva van: az elkövető tipikusan nem idegen az áldozat számára, az áldozatok legalább kétharmada már korábban is ismerte az elkövetőt”. Azt is fontos megjegyezni, hogy a szexuális erőszak ismertté vált áldozatainak döntő többsége, azaz 85%-a nő, viszont az összes ismertté vált sértetteknek csak az egyharmadát teszik ki.¹¹

A külföldi helyzet súlyosabb: az Egyesült Államokban egyes becslések szerint mintegy 40 millió ember, nagyjából minden hatodik amerikai gyermekkorában szexuális visszaélés áldozata lett. Az áldozatvédő szervezetek kimutatásai alapján tízezer gyerek közül 7-14 gyerek vált sértettjévé ilyen cselekménynek. Ellenben a nem ismert, de később feltárt adatokra alapozó, anonim alanyok megkérdezésével történő retrospektív vizsgálatból kiderül, hogy a gyerekek közül csak 2-6%-a szolt valaha felnőttnek a vele történetéről, és még ennél is kisebb az aránya azoknak, akiknek feljelentést tettek az ügyében.¹²

Virág György és Kó József tanulmánya többek között arra kereste a választ, hogy a lakosság az egyes bűncselekményekről hogyan vélekedik, mennyire tekinti azokat súlyosnak a társadalomra és másokra nézve.¹³ Ezt a bűncselekmények súlyuk szerinti rangsorolásával végezték el, ahol az első helyet a gyilkosság foglalta el, második helyre pedig a nemi erőszak került. Ez azt jelenti, hogy a társadalom az élet elleni erőszakos cselekmények után a szexuális erőszakot tartja a legsúlyosabb bűncselekménynek. Ezzel összhangban az emberek többsége nem elégedett a büntetés súlyosságával, és súlyosbítaná azt. Azt az állítást, hogy „A megerőszakolt nők nagy része maga is tehet arról, hogy áldozattá vált” a megkérdezettek negyede (26%) nem tartotta igaznak, és majdnem a fele (44,4%) értett viszont ezzel egyet. Ezen belül is a nők nagyobb mértékben utasították el az állítást (30,5%), mint a férfiak (20,7%). Itt egy sajátos kettőség jut felszínre: „míg az erőszakot, mint

¹⁰ Virág György: Szexuális erőszak, Áldozatok és Vélemények II. kötet. OKRI, Budapest 73. o.

¹¹ Bővebben l. Balog Ágnes – Virág György: Szexuális abúzus. Belügyi Szemle 2000. 4-5 sz. 110-126. o.

¹² Virág: Szexuális erőszak... 75-76. o.

¹³ Virág György – Kó József: Lakossági vélemények a szexuális erőszakról. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok (1996-1999), 1998. 35. kötet 250-275. o.

absztrakt cselekményt az emberölés után a legsúlyosabb bűncselekménynek tekintik [...], addig a konkrét cselekményért való felelősség megítélésénél más értékelési mechanizmusok lépnek életbe.”¹⁴

2. A nemi erkölcs elleni bűnözés megismerésének problémái¹⁵

Ha vizsgálni kívánjuk a nemi erkölcs elleni bűnözésben érintett elkövetőket (és általuk magát a bűnözést), tudomásul kell vennünk azt az elengedhetetlenül fontos tény, hogy az erre vonatkozó vizsgálatok adatait messzemenő óvatossággal és gondossággal szabad csak kezelni. Hiszen értelemszerűen elítélteken történik a vizsgálat, és a bűncselekmények e területén kiemelkedően magas rejtve maradással kell számolnunk.

Először is a sértett felfogásától és akaratától függ, hogy a történéseknek milyen a megítélése. Másrészt akadály lehet természetesen, ha az elkövetőt nem lehet azonosítani, elfogni. Ezen belül is további nehézség, ha nem mindenki tekintetében lehet eredményes a bizonyítás, vagy esetleg lényeges eljárási szabályt sértettek meg. További akadály, ha az elítélt nem működik együtt a kutatókkal részben azért, mert még mindig tagadják bűnösségüket.¹⁶ Ahogy már más kutatások kapcsán is beszéltünk róla: a feljelentések elmaradása szintén hatalmas hátrányt jelent az ügyek felderítésének és kutatásának területén egyaránt. A hazai felmérésben¹⁷ a következő okokat sorolták fel a probandusok, mint a feljelentés elmaradásának indokai: az elkövetőhöz való személyes viszony; a cselekmény vagy az okozott sérelem csekély fokára hivatkozás; a nyomozó hatóság munkájának kifogásolása;¹⁸ az áldozat a bizonyítást kilátástalannak találta.¹⁹ Ezen felül előfordult olyan eset is, ahol a vizsályt – megkerülve a hivatalos eljárást – a felek maguk rendezték közvetlenül egymással.

Korinek László erre vonatkozó magyarázatában általánosabb okokat találunk. A feljelentések elmaradásának meghatározó oka a „kettős morál” alkalmazása, ami azt jelenti, hogy egy adott cselekményt a környezet különbözően fog megítélni attól függően, hogy az elkövető rokon, barát, munkahelyi főnök, vagy pedig teljesen idegen személy. Egészen az 1997. évi törvénymódosításig ezt a felfogást erősítette az a büntetőtörvényi szabályozás

¹⁴ Virág – Kó: i.m. 260. o.

¹⁵ Korinek: Kriminológia. II. kötet 232-237. o.

¹⁶ Adam Sampson: *Acts of Abuse: Sex Offenders and the Criminal Justice System*. Routledge, New York 1994. 7. o.

¹⁷ Az említett vizsgálat: Korinek László: i.m. 233-234. o.

¹⁸ Erről bővebben: Ibolya Tibor: Egy erőszakos közösülés nyomozása és annak tulajdonságai. *Rendészeti Szemle* 2010. 3. sz. 107-117. o.

¹⁹ Erről bővebben: Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés szakértői bizonyítása. *Magyar Rendészet* 2011. 4. sz. 110-120. o.

is, amely szerint a házassági életközösségen belül történt szexuális erőszak nem büntetendő.

Az, hogy még elfogadhatónak vagy kriminálisnak tartható egy szexuális közeledés, bonyolult kérdés, hiszen a közeledés határai gyakran elmosódnak, ami szintén a kettős morálnak tudható be. Ilyen „határesetekben” szokványos jelenségnek mondható, hogy a sértettnek különösen nagy a hajlandósága az ügyön való túllépésre. Ennek mozgató rugói több tényezőtől állnak: a sértett szeretné elkerülni a társadalmi elítélések miatti megbélyegzést; a velük közeli kapcsolatban állókat nem szeretnék bűnözővé nyilvánítani; és a történetek miatti esetleges önvád.

Szintén gyakori jelenség, hogy az áldozat környezetének mércéjét használja ahhoz, hogy értelmezze a történetet, tehát utólagosan átértelmezi az eseményeket, és az átvett mérce szerint definiálja azt.

Egyes amerikai tanulmányok rámutattak:²⁰ az általános áldozat-megkérdezésekkel nem lehet hiteles információkat szerezni a szexuális sértetté válásról, így olyan speciális eszközökre van szükség, amelyek kifejezetten olyan köznapi életben előforduló más szexuális viselkedésmódokra kérdeznek rá, amelyek így elrugaszkodnak a törvénykönyvben megfogalmazott tényállásoktól; hiszen a sértettek nem jogi kategóriákban fogalmazzák meg a történetet, hanem a cselekményt mesélik el.

III. A kutatás

1. A látens bűnözés forrásai és vizsgálati módszere²¹

Ha a bűnözés mértékét szeretnénk megismerni, szükségszerű szétbonatnunk azt az ismertté vált bűnözés mérésére (amelynek egyik forrása a bűnügyi statisztika), és az össz-bűnözés becslésére. Az össz-bűnözés és az ismertté vált bűnözés kapcsolatát Korinek László a következőképpen fogalmazza meg: „ezt a tengerben úszó jéghegyhez szokásos hasonlítani, amelynél a víz alatti részhez (az ismeretlenül maradt bűnözéshez) csak becslési eljárásokkal tudunk közelebb jutni”. Az ilyen becslési módszerek közül a legismertebb a látens bűnözés vizsgálati módszere. A bűnözés megismerésének három eljárási típusa van, amivel megközelítőleg pontos információkhoz juthatunk:

²⁰ A hivatkozott tanulmány: Julie E. Samuels – Jan M. Chaiken: The Sexual Victimization of College Women, National Institute of Justice and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice, Washington D.C. 2000

²¹ Korinek László: A bűnözés visszatükröződése. Latens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől. In: Kerezsi Klára – Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): Kriminológia – szakkriminológia. Complex Kiadó, Budapest 2006. 75-81. o.

a kísérlet, a résztvevő megfigyelés, és a megkérdezés. Mi ez utóbbit helyezzük vizsgálatunk fókuszpontjába.

A megkérdezés azt jelenti, hogy szóban vagy írásban kérdőív segítségével a reprezentatív módon válogatott lakossági mintának kérdéseket tesznek fel az adott témával kapcsolatban, ami így lehet: tettes-megkérdezés, áldozat-megkérdezés, informátor-megkérdezés. Tovább szűkítve a kört, mi az áldozat-megkérdezéssel foglalkozunk a továbbiakban. Ez a módszer alkalmas arra, hogy a lehető legpontosabban adjon képet a feljelentések elmaradásainak okairól, valamint a bűnözés viktimológiai vonatkozásairól, hiszen itt maga a sértett az, aki beszámol az őt ért cselekményekről.

Számolni kell viszont bizonyos tényezőkkel, amik rontják a megkérdezés módszerének hatékonyságát. Ilyen tényezők: nem sikerül meggyőzni a megkérdezettet az anonimitásról, emlékezeti hibák, a szóródó műveltségi színvonal, a kapott adatok igazságtartalmát nehéz ellenőrizni, a minta reprezentatív jellege, verbalizációs nehézségek, stb. Már elfogadott vizsgálati technikának számít a közvéleménykutatás-szerű vizsgálat, ezen belül is a „victim survey” (áldozati vizsgálat), aminek célja, hogy információkat nyerjünk: „az össz-bűnözés becsült mértékéről, elolszlásáról, fejlődéséről; az áldozatról, áldozattá válásáról, ennek kockázatáról; a biztonságérzetről, az elszenvedett jogsértés anyagi, erkölcsi, pszichikai káiról, stb.”²² A modern látens bűnözési vizsgálatoknak köszönhetően több fogyatékosága is napvilágra kerülhetett a hivatalos bűnügyi statisztikáknak. Ilyen fogyatékoságnak tudható be, hogy a feljelentések nagyobb része a lakosság részéről érkezik, azaz „amit a lakosság nem enged fel a hatóság szankcionális szintjére, az lesz a látens bűnözés egyik jelentős tömege”.²³ Másik hiányosság, amelyre szintén rámutatott a vizsgálat, az a hatósági szelekció, vagyis a hatósági szervek bizonyos szempontok illetve saját mérlegelésük alapján van, hogy válogatnak az ügyek között és egyes esetekben nem is indítanak nyomozást.

A látens bűnözési vizsgálatok legfontosabb eredményei között lehet felmutatni a következő megállapításokat: bővültek a kriminológiai ismeretek a prekriminális helyzetekről (mint az iskolakerülés); alapvetően nem igaz az a felosztás, hogy a társadalmat két csoportra lehet osztani: „bűnözőkre” és „nem bűnözőkre”; a motívumstruktúra megismerése és az áldozat-megkérdezések eredményei jelentősen hozzájárultak a kriminológia és a viktimológia ismerettárának jelentős bővüléséhez; szintén kiemelkedően hozzájárult ahhoz, hogy a bűnüldöző szervek erőforrásai jobban legyenek felhasználva; nem utolsó sorban pedig felhívták a figyelmet ezeknek a bűnüldöző szerveknek a különböző szervezeti és működési diszfunkcióira.

²² Korinek: A bűnözés visszatükröződése... 77. o.

²³ Uo.

Összegeznünk kell az áldozati megkérdezések jelentősebb eredményeit is. A megkérdezettek válaszaiból kiderült, hogy kétszer annyi jogsértést szenvedtek el, mint amennyi eljutott a feljelentésig, és amíg a köztudatban az él, hogy a bűnözés egyenlő az erőszakos bűncselekményekkel, addig valójában a bűncselekmények nagyobb hányadát a lopás, a betörés, és a dologrongálás teszi ki. Arra is fény derült, hogy az áldozattá válás lehetősége sem egyenletes, így a struktúra, nem, kor, családi állapot, településtípus, foglalkozás mind meghatározza, hogy kiknek nagyobb az esélye a viktimizációra. A következő megállapítás a feljelentéshez kapcsolódik, miszerint a feljelentés attól függ, hogy az áldozat a károkat és sérüléseket milyen mértékben tudta feldolgozni. A magas látenciájú jogsértések közös jellemzője, hogy nincs sértett, aki határozná a feljelentésről. Ilyen bűncselekmények a kábítószer-, gazdasági, közlekedési, nemi bűncselekmények és a magzatelhajtás. Akik alacsonyabb jövedelemmel, presztízzsel rendelkeznek, gyakrabban válnak erőszakos cselekmények áldozatává, míg a magasabb rétegek közé tartozók inkább vagyon elleni bűncselekményekkel találkoznak. A nők, idősök és a kevésbé tehetősek jobban félnek attól, hogy áldozatokká válnak (félelmi paradoxon), és azok, akik jobban félnek, a rendőrség munkáját jobbnak találják. Minél távolabb történik a bűncselekmény földrajzilag, társadalmilag, annál nagyobbak ítéleik meg a megkérdezettek a bűnözést.

2. Korinek László: A szexuális viktimizáció összefüggései²⁴

Röviden szükséges beszámolnunk Korinek László tanulmányáról (Korinek László: A szexuális viktimizáció összefüggései, 2004), amely egyrészt lényeges összefüggéseket tárt fel a szexuális viktimizáció terén, másrészt az ugyanebben a témában végzett kutatásunk alapjául is szolgált egyben.

A felmérés célja az volt, hogy a társadalom nemi önismeretét bővítse, adatokat szolgáltatson a mítoszok eloszlásához és a kérdéskör nyíltabb megvitatásához, végül pedig, a jövőbeli sértetteket buzdítsa, hogy bátrabban forduljanak tanácsadó, segítségnyújtó szervezetekhez, bűnüldöző hatóságokhoz.

Az adatgyűjtést 2001 április-májusában Freiburgban, 2002 márciusában pedig Pécsen végezték el azonos kérdőívek használatával²⁵, amelyek hat oldalon keresztül tartalmazták a kérdéseket; összesen huszonkettőt. A probandusok anonim módon, maguk töltötték ki a kérdőíveket.

Freiburgban 309, Pécsen 362 hallgató töltötte ki a kérdőívet. Bár akadnak különbségek, amire életkorbeli, eltérő beállítódási- és viselkedési minta,

²⁴ Korinek: A szexuális... 155-173. o.

²⁵ A kérdőív ősforrása: Koss és Oros (1982) által használt kérdésstruktúra, amelyet Krahé és munkatársai (1999) módosítottak és modernizáltak.

esetleges tradicionálisabb életvezetési szokások, feltételezett gazdasági különbségek adnak magyarázatot, mégis megállapítható, hogy a két minta messzemenően összehasonlítható.

A freiburgi hallgatók 90,7%-a, a pécsi hallgatók 80,8%-a számolt be nem óhajtott eseményről. Ezen abúzusokat súlyosságuk szerint kategorizálva a kevésbé súlyos atrocitások áldozatai: 78,5% (63,6%), a közepesen súlyos cselekményeké: 73,3% (64,7%), a legsúlyosabb deliktumok elszenvedői pedig: 12,5% (10,2%). Összességében a freiburgi hallgatók gyakrabban estek áldozatul.

A pécsi mintát két csoport alkotta: 191 leendő pedagógus és 171 leendő jogász. A pedagógushallgatók ellen jelentősen gyakoribb volt az elkövetések száma. Ennek egyik oka lehet, hogy ők nagyrészt diákszállón éltek, aminek atmoszférája több alkalmat teremthet az áldozattá váláshoz. A másik ok a különböző viselkedés mintákban keresendő. A csoport analízis során kiderült, hogy a jogász hallgatók nemcsak kevesebb alkalommal, hanem kevésbé súlyos cselekmények áldozatává váltak a leendő pedagógusokhoz képest.

Az elkövetőhöz való viszony vizsgálatának eredményeivel sikerült alátámasztani azt a szakirodalom által már sokszor tett megállapítást, hogy a szexuális bűnelkövetők leginkább az áldozat közvetlen szociális környezetéből származnak. „Minél súlyosabbak a bűncselekmények, annál valószínűbb, hogy az elkövető és az áldozat egymást többé-kevésbé jól ismerik, sokszor egymással (tartós) kapcsolatban élnek.”²⁶

A következő megállapítás szerint a korábban szexuális tapasztalattal nem rendelkezők viszonylag alacsonyabb viktimizációs aránnyal rendelkeznek, a korábban már konszenzuális szexuális kapcsolattal rendelkezők ehhez képest inkább váltak érintetté az áldozattá válásban, ezen belül is a súlyosabb cselekmények tekintetében.

Az áldozatok feljelentéssel kapcsolatos magatartásának eredménye feltűnően alacsony értéket mutat. Az összes áldozati esemény 2,3%-át jelentette fel a sértett, vagy annak megbízottja, míg azok közül, akik erőszakos közösülés áldozatai lettek egy sem tett feljelentést.

Végezetül a következő releváns összefüggések kerülnek megállapításra (a teljesség igénye nélkül a főbb pontokra fókuszálva). Mindkét városban a leggyakoribb események a kevésbé súlyos kategóriába sorolhatóak. Ehhez képest a súlyos deliktumokat a tartós kapcsolatban élő nők ellen követték el. A köztudatban élő mítosz, hogy az erőszakos közösülés tettesei általában teljesen idegen férfiak, alapvetően nem igaz. Az egyéb bűncselekményeknél általában a bagatell ügyek maradnak rejtve, míg a szexuális viktimizációnál pont a súlyos esetek kerülnek elhallgatásra.

²⁶ Korinek: A szexuális... 163. o.

3. A felmérés²⁷

Az adatgyűjtést 2014 októberében végeztük karunk jogász és jogi asszisztens hallgatóinak közreműködésével. Az összesen 60 kérdőív kitöltői közül 15 jogi asszisztens és 45 jogász hallgató volt. A kérdőíveket szemináriumok után osztottuk ki a probandusok között, amit anonim módon, saját maguk töltöttek ki. A kérdőív hat oldalon keresztül tartalmazta a kérdéseket. Hogy minél több adatot nyerjünk a különböző szexuális magatartásformákról, ahhoz szükséges a kérdések tartalmi differenciálása, vagyis a csekélyebb súlyú cselekményektől a súlyos deliktumokig terjedő skálán a lehető legkülönbözőbb magatartásformákat fel kell sorakoztatni.

A kérdések között találunk lazán körülírt esetleírásokat is. Ez azért lényeges, mert a probandus így maga dönti el saját mércéje és mérlegelése szerint, hogy az az esemény, amit átélt, okozott-e számára olyan szubjektív kárt, ami indokolja, hogy a kérdőívben ezt jelezze.

4. A kérdőív

A kérdőív felépítése megegyezik Korinek László 2002-ben végzett kutatásához használt kérdőívvel, így a következőkben az általa alkalmazott struktúra menetét követve fogjuk elemzésünket elvégezni.

Kérdőívünk címe így szintén a „Kérdőív a nem szabad akaratból létesült szexuális kapcsolatok felmérésére” nevet kapta.

A legelső oldalon a válaszoló technikai információkat talál, ahol egyben az adatgyűjtés önkéntessége és anonimitása is kiemelésre kerül. Ezt követik a szocio-demográfiai változók rögzítése, vagyis a megkérdezettek életkorára, állampolgárságára, vallására, családi állapotára, háztartására, megélhetésére, felsőoktatási intézményére és karára kérdez rá a kérdőív. A második oldalon ismét egy bevezető szöveget talál a probandus, ami felhívja a figyelmet a lehetséges áldozattá válás sokféleségére, majd egy felszólítás következik a következő 22 kérdés őszinte és nyílt megválaszolására. A kérdésekből 20 a nem óhajtott szexuális tapasztalatokra terjedt ki.

A legelső kérdés arra kíváncsi, hogy a hallgatónőnek volt-e már konszenzuális szexuális kapcsolata, és ha igen, akkor az a petting vagy pedig a közösülés kategóriájába sorolható-e.

A második kérdés a „Történt-e már Önnel olyan, hogy egy férfi félreértette, hogy Ön milyen mértékben kíván vele szexuális kapcsolatot teremteni?” komplikáltabb összefüggést szeretne tisztázni. Ez egyszerre kívánja felmérni a

²⁷ Felmérésünket Korinek László: A szexuális viktimizáció összefüggései című tanulmányában használt kérdőív szerint készítettük el, az ő elemzési szempontjait követve elemeztük azt, végül a tanulmányában található eredményeket összevetettük saját eredményeinkkel.

téma „metakommunikációs bonyolultságában a megkérdezettek tájékozottságát, szexuális tapasztalatait, és ezen túlmenően a hölgy esetleg járatlanságát, naivitását.”²⁸

A harmadik kérdéstől kezdődően a nem óhajtott szexuális tapasztalatokkal kapcsolatos kérdéseket találjuk. A legtöbb ilyen cselekmény megvalósítása többségében büntetendő cselekmény. A kérdés a következőképpen épül fel: először tisztázni kell, hogy a válaszadóval történt-e ilyen cselekmény. Ha igen, akkor az elkövető-sértett viszony vizsgálata következik négy csoport felajánlásával, ahol a négy csoport: 1.) a (volt) férjem/barátom/tartós kapcsolatom; 2.) barátom vagy munkatársam; 3.) ismerős (például egy diszkóban); 4.) ismeretlen férfi.

Ellenben a 16-os és 17-es kérdéseknél kivételt kell tenni, ugyanis itt a diáklányok főnökükkel, egyetemi oktatójukkal való szexuális tapasztalatáról érdeklődtünk, így szükségeszerű az elkövetők csoportjainak módosítása.

Ahogy beszéltünk már róla: a vizsgált viktimizációnak kellően széles skálát kell megmutatnia, hogy megjelenjenek a kisebb súlyú cselekmények (például molesztálás) és a legsúlyosabb deliktumok (szexuális erőszak) is egyaránt. Így a következő magatartásformákat találjuk meg a kérdőívben: nem óhajtott közösülés (félrevezetéssel vagy megállíthatatlanul „felizgult” férfival, fenyegetéssel); fenyegetéssel csókolózás, petting; közösülés leitatott vagy drog által kábított állapotban; és ugyanez kísérlete; szexuális erőszak kísérlete²⁹; természetelleni fajtalanság kísérlete; tapogatás; exhibicionizmus; munkahelyi főnök, egyetemi oktató által zsarolással; jutalom kilátásba helyezésével kikényszerített nemi kapcsolat; stalking, telefonon, interneten és utcai megfigyeléssel; követéssel.

5. A felmérés reprezentativitása

Kérdőiveinket (ahogy már írtuk) 60 hallgatótól töltötte ki, ebből 15 jogi asszisztens és 45 jogáshallgató. Így meg kell állapítanunk már az elején, hogy felmérésünk nem mondható reprezentatívnak, de a vizsgálatban segítségünkre lesz a jelentősebb összefüggések felderítésében, így az elemzéssel folytatjuk a továbbiakban. A zárójelben található értékek a 2004-es felmérés pécsi hallgatóknak vonatkozó eredményeit mutatja.

A szocio-demográfiai változókat megvizsgálva ezeket az értékeket kaptuk: a

²⁸ Korinek: A szexuális... 158. o.

²⁹ Korinek László tanulmányában még az erőszakos közösülés kifejezést használta az akkori hatályos jog szerint, amit ahol szükséges volt, a 2012. évi C. törvény szerinti szexuális erőszak fogalmára írtunk át.

megkérdezettek átlagéletkora 19 év (21 év),³⁰ 25%-uk (10,2%) élt hosszú távú kapcsolatban hajadonként.

A vallást nézve: 63,6% (56,5%) közöttük katolikus, 13,3% (16,8%) református 1,7% (nincs adat) evangélikus volt, 6,7% (4%) tartozott más felekezethez, és 15% (22,7%) tartotta magát felekezeten kívülinek.

Összesen 56,7% (31,6%) a szüleivel, 20% (54%) lakóközösségben/kollégiumban élt, 13,3% (4,4%) volt egyedülálló, 10% (4,6%) pedig házastársával/élettársával élt egy háztartásban.

A megélhetést tekintve 90% (92,1%) élt kizárólag más eltartásában, a további 10% (7,9%) pedig kizárólag saját jövedelméből tartja fenn magát.

A legtöbben 80% (71%) már rendelkeznek konszenzuális szexuális tapasztalatokkal, 16,7% (16,8%) viszont nem rendelkezik ezekkel, valamint 3,3% (12,2%) jelezte, hogy csókolózás és/vagy petting már történt.

6. Áldozati cselekmények

A megkérdezett pécsi hallgatónok összesen 78,3%-a (80,8%) vált egy, vagy több nem óhajtott cselekmény elszenvedőjévé.

A lehetséges cselekményeket három kategóriába sorolhatjuk súlyosságuk mértéke szerint. Ahol a férfi olyan dolgokat mondott, amiről később kiderült, hogy nem úgy gondolja 6,7% (6,2%), találkozót kért nemleges választ nem akceptálva 20% (24%), zaklatta szexuálisan telefonon 11,7% (19,7%), zaklatta interneten, mobiltelefonon keresztül 25% (17,7%), követte (stalking) az áldozatot 31,7% (43%), próbált kapcsolatba lépni az áldozattal 26,7% (23,6%), ezeket az enyhébb kategóriába soroljuk, ami összesen 20%-a a nem óhajtott cselekményeknek.

A közepesen súlyos események előfordulása gyakoribb (50%); közöttük már találunk büntetőjogilag releváns cselekményeket is. A nemi aktusra alkohollal vagy kábítószerrel rávett áldozatok száma 3,3% (5,6%), a szexuális erőszak kísérletét alkohol vagy kábítószer hatása alatt az áldozatok 28,3%-a (19,2%) ellen követték el, és az exhibicionizmus/maszturbálást 16,7% (41,1%) jelezte. Ez a három eset egyben büntetendő cselekmény is. Ebbe a csoportba tartozik még a büntetőjogi relevanciával nem rendelkező olyan nemi aktus, ahol a férfit már kilátástalan volt megállítani 5% (12,5%), a verbális fenyegetés 5% (6,5%), és a petting, ami verbális fenyegetéssel társult, 20% (21%).

A legsúlyosabb csoportba sorolandó cselekmények mindegyike deliktum. Ahhoz, hogy ezeket meghatározhassuk, Korinek László szerint több lépcsőben redukálni kell a nyert adatokat, vagyis elhagyjuk az alkohol vagy

³⁰ „Korábbi adatok arról tudósítottak, hogy az erőszakos közösülés esetén az átlag a 21. életév illetve környéke, a 17-19 évesek csoportja pedig felülreprezentált.” Váradí – Kerekes: i.m. 551. o.

kábítószer hatása alatt elkövetett cselekményeket, az exhibicionizmust, és a szexuális érintések nehezen értékelhető eseteit, így nagyobb valószínűséggel kapjuk azon események számát, ahol valóban büntetőjogilag releváns cselekmények történtek. Így összesen 8,3%-a a cselekményeknek bűncselekmény is egyben, ami csak 1,9%-al kevesebb, mint a 2004-es eredmény. E cselekmények közül a szexuális erőszak kísérlete erőszakkal, vagy fenyegetéssel valósult meg a legnagyobb gyakorisággal, pontosan 8,3%-al, de előfordult még: más erőszakos szexuális cselekmény 1,7%-al; petting kísérlete erőszakkal fenyegetéssel 3,3%-al; petting erőszakkal vagy fenyegetéssel 1,7%-al.

7. Az elkövetőhöz való viszony

A felmérés szempontjából különösen nagy relevanciával bír a sértett-elkövető viszony megismerése, így a következőkben a négy elkövető csoport tettessé válásának gyakoriságáról adunk adatokat.

Elsőként a barát, férj, volt barát, volt férj kategóriát vizsgáltuk. Itt a leggyakoribb cselekmény elkövetőjeként akkor került elő ez a csoport, amikor részükről olyan kapcsolatfelvétel történt, amit a másik fel nem óhajtott (8,3%), ezt követte egyenlő százalékban (6,7-6,7%) az exhibicionista cselekmény és a verbális fenyegetéssel történő petting, majd végül a félreértett mértékű szexuális kapcsolat (5%). (Éles ellentét fedezhető fel ezzel a 2004-es adatokkal szemben, ahol a legnagyobb esetben a tartós kapcsolatban élő partner más cselekmények során válik elkövetővé: 66,7%-ban „mivel kilátástalan volt megállítani”; verbális fenyegetés 40,9%-ban fordult elő, ez pettingnél 30,9%; végül 22,7% számolt be „olyan tartalmú pozitív dolgokat, ígéreteket állít, amiket nyilvánvalóan nem úgy gondolt”.)

A következő a „barátom vagy munkatársam” csoport. Ebből az elkövetői csoportból a legtöbben találkozót kértek úgy, „hogy az arra adott nemleges választ nem akceptálták” (11,7%). Nem sokkal marad el a szexuális erőszak kísérlete alkohol vagy drogok hatása alatt (10%). Végül 8,3% értette félre, hogy a nő milyen mértékben szeretne szexuális kapcsolatot teremteni vele.

Az ismerősök körében a leggyakrabban a félreértett mértékű szexuális kapcsolatteremtés szerepel 16,7%, ezt követi 13,3%-al a nem óhajtott kapcsolatfelvétel, végül a súlyosabb, erőszakos közöselés kísérlete alkohol vagy kábítószer segítségével következik 10%. Ezen kívül 8,3-8,3%-ban történt petting verbális fenyegetéssel, és találkozó kérése nemleges választ el nem fogadva.

Az utolsó csoportban, ahol a nők számára ismeretlenek a férfiak, a legtöbb esetben kisebb súlyú cselekményekről beszélhetünk. A leggyakrabban az elkövetők követték áldozatukat 21,7%, de szintén gyakoriak voltak a szexuális érintések 18,3%, és a nem óhajtott kapcsolatfelvételek 10%. 13,3%-

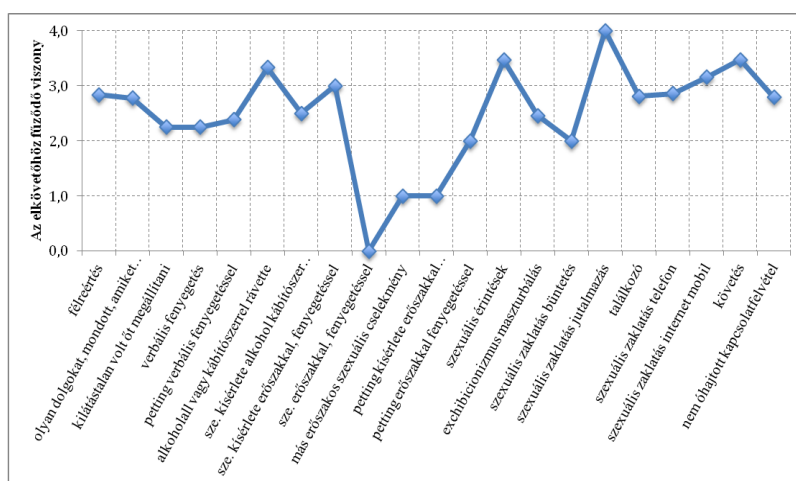
uk interneten, mobilon zaklatta, és 11,7%-uk értette félre a szexuális kapcsolat mértékét.

Korinek László megállapítására utalva: ezek a bűncselekmények különösen alkalmasak arra, hogy olyan férfiak legyen az elkövetők, akik ismeretlenek az áldozatok számára.

A korábbi felmérés igen magas százaléku előfordulást mutat az idegenek által elkövetett cselekmények tekintetében, amihez képest a 2014-es kérdőív eredményei igen csekélyek, mégis a leggyakoribbak – 36,5% – az idegenek által elkövetett cselekmények voltak.

1. számú ábra

Nem óhajtott (büntetendő) szexuális kontaktusok és az áldozat – elkövető kapcsolata (saját és Korinek László eredményeinek összehasonlítása)

1 = partner; 2 = barát/munkatárs; 3 = ismerős; 4 = ismeretlen férfi

8. Az áldozatok feljelentéssel kapcsolatos magatartása

Az áldozatok feljelentéssel kapcsolatos magatartásáról szintén szükséges beszámolni. A 2014-es kérdőívben felsorolt büntetőjogi relevanciával bíró cselekmények ellen egyetlen egy feljelentés sem érkezett sem az áldozatok, sem azok megbízottja részéről. A 2004-es eredmények hasonlóan rossz tendenciát mutatnak: összesen 2,3%, azaz kilenc sértett tett feljelentést, de ezek közül is a legsúlyosabb deliktumok hiányoznak, tehát a tíz nő közül, akik erőszakos közönség áldozatai lettek, egy sem tett feljelentést.

Felmérésünk erre vonatkozó adatait vizsgálva ismét hivatkoznunk kell annak reprezentatív jellegének hiányára. Valóban lényegesen kevesebb büntetendő cselekményt követtek el a 2014-es felmérés szerint, de a csekélyebb számok mellett is feltűnő, hogy egyetlen deliktumot sem jelentettek a hatóságok felé,

aminek okait vizsgálni szükséges.

Korinek László tanulmányaiban több megállapítást is tesz, ami a felmérésünk tekintetében iránymutatásként tud szolgálni ezen okok feltérképezéséhez (erről bővebben: 2.6 A nemi erkölcs elleni bűnözés megismerésének problémái). Felhívja a figyelmet, hogy a feljelentések alacsony aránya (vagy abszolút hiánya) nem csak Pécsen figyelhető meg, hanem más vizsgálatok is hasonló eredményre jutottak.

1. számú táblázat

Szexuális erőszakkal kapcsolatos tapasztalatok gyakorisága női egyetemista megkérdezettek körében, saját és Korinek László felmérésének összehasonlítása (adatok %-ban)

Nem óhajtott (büntetendő) szexuális kontaktusok		Saját kutatás, 2014 (%)						Korinek László kutatása, 2004, Pécs (%)					
		total	B	M	I	F	ké	total	B	M	I	F	ké
1	félreértés	26.7	5.0	8.3	16.7	11.7	2.8	31.6	22.9	22.0	53.2	17.4	2.6
2	olyan dolgokat, mondott, amiket nem gondolt	6.7	3.3	1.7	5.0	5.0	2.8	6.2	22.7	36.4	27.3	13.6	2.3
3	kilátástalan volt őt megállítani	5.0	3.3	0.0	1.7	1.7	2.3	12.5	66.7	19.0	14.3	2.4	1.6
4	verbális fenyegetés	5.0	3.3	0.0	1.7	1.7	2.3	6.5	40.9	36.4	22.7	13.6	2.4
5	petting verbális fenyegetéssel	20.0	6.7	3.3	8.3	3.3	2.4	21.0	30.9	29.4	41.2	4.4	2.2
6	alkohollal vagy kábítószerrel rávette	3.3	0.0	0.0	3.3	1.7	3.3	5.6	11.1	11.1	61.1	16.7	2.8
7	ek. Kísérlete alkohol kábítószer hatása alatt	28.3	3.3	10.0	10.0	3.3	2.5	19.2	7.9	31.7	68.3	19.0	2.8
8	ek. Kísérlete erőszakkal, fenyegetéssel	8.3	1.7	0.0	1.7	3.3	3.0	5.4	5.9	23.5	35.3	35.3	3.0
9	ek. Erőszakkal, fenyegetéssel	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.8	33.3	22.2	11.1	33.3	2.4
10	más erőszakos szexuális cselekmény	1.7	1.7	0.0	0.0	0.0	1.0	2.0	42.9	0.0	14.3	42.9	2.6
11	petting kísérlete erőszakkal fenyegetéssel	3.3	3.3	0.0	0.0	0.0	1.0	4.8	23.5	5.9	29.4	41.2	2.9
12	petting erőszakkal fenyegetéssel	1.7	1.7	0.0	1.7	0.0	2.0	2.0	71.4	14.3	0.0	14.3	1.6
13	szexuális érintések	23.3	1.7	1.7	6.7	18.3	3.5	32.9	3.6	8.2	32.7	70.9	3.5
14	exhibicionizmus maszturbálás	16.7	6.7	5.0	3.3	6.7	2.5	41.1	7.2	4.3	4.3	87.1	3.7
15	szexuális zaklatás büntetés	1.7	0.0	1.7	0.0	0.0	2.0	4.0					
16	szexuális zaklatás jutalmazás	1.7	0.0	0.0	0.0	1.7	4.0	5.1					
17	találkozó	20.0	0.0	11.7	8.3	6.7	2.8	24.0	7.1	28.6	53.6	27.4	2.9

A joghallgatók szexuális viktimizációja

18	szexuális zaklatás telefon	11.7	1.7	3.3	1.7	5.0	2.9	19.2	3.0	4.5	14.9	83.6	3.7
19	szexuális zaklatás internet mobil	25.0	3.3	3.3	1.7	13.3	3.2	17.7	1.6	1.6	27.9	75.4	3.7
20	követés	31.7	3.3	0.0	6.7	21.7	3.5	43.0	2.1	1.4	8.3	93.8	3.9
21	nem óhajtott kapcsolatfelvétel	26.7	8.3	0.0	13.3	10.0	2.8	23.6	5.3	11.8	47.4	50.0	3.3
22	könnyű áldozatok (csak Σ 2, 17,18,19,20,21)	20.0	20.0	20.0	36.7	61.7	3.0	63.6	6.2	18.7	39.1	81.8	3.3
23	közepesen súlyos áldozatok (legkev. Σ 3,4,5,6,7,13,14)	50.0	25.0	20.0	35.0	36.7	2.7	64.7	23.6	22.3	39.7	72.5	2.7
24	súlyos áldozatok (legkev. Σ 8,9,10,11,12)	8.3	8.3	0.0	3.3	3.3	2.1	10.2	16.7	16.7	30.6	36.1	2.5
25	büntetőjogilag releváns összes (Σ 6,7,8,9,10,11,12,14)	33.3	18.3	15.0	20.0	15.0	2.5	51.7	10.4	16.4	32.8	70.5	2.7
26	büntetőjogilag releváns alkohol nélkül (Σ 8,9,10,11,12,14)	8.3	15.0	5.0	6.7	10.0	2.3	43.8	9.0	7.7	10.3	81.3	2.7
27	büntetőjogilag releváns exhibicionizmus nélkül (Σ 6,7,8,9,10,11,12)	33.3	11.7	10.0	16.7	8.3	2.5	26.3	11.8	26.9	59.1	23.7	2.6
28	büntetőjogilag releváns alkohol, exhibicionizmus nélkül (Σ 8,9,10,11,12)	8.3	8.3	0.0	3.3	3.3	2.1	10.2	16.7	16.7	30.6	36.1	2.5
29	szexuális kényszerítés (10,11)	3.3	5.0	0.0	0.0	0.0	1.0	5.1	22.2	5.6	27.8	44.4	2.8
30	erőszakos közösülés kísérlete (8)	8.3	1.7	0.0	1.7	3.3	3.0	5.4	5.9	23.5	35.3	35.3	3.0
31	erőszakos közösülés kísérlete incl. Alkohol (7,8)	31.7	5.0	10.0	11.7	6.7	2.6	21.5	7.9	30.3	64.5	19.7	2.9
32	erőszakos közösülés (9)	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.8	33.3	22.2	11.1	33.3	2.4
33	erőszakos közösülés inc. Alkohol (6,9)	5.0	0.0	0.0	3.3	1.7	3.3	7.3	15.4	15.4	42.3	19.2	2.6

Total: összesített gyakorisági hányad

B: az áldozattal tartós kapcsolatban élő barát/férfj mint elkövető; **M:** barát/munkatárs; **I:** ismerős; **F:** ismeretlen férfi

ké = az elkövető ismeretségére vonatkozó adatok középértéke;

1 = partner; 2 = barát/munkatárs; 3 = ismerős; 4 = ismeretlen férfi

sze. = szexuális erőszak, incl. = beleértve, hozzászámítva

fenyegető zaklatásra.³³ Így maga a követés attól függően, hogy ki által, milyen indíttatásból történik, lehet a zaklatás, vagy éppen a stalking egyik esete. Esetünkben nem kifejezetten a „fenyegető zaklatásról” beszélünk, mert az elkövetők között alig fordult elő a barát/

Ügynő (FRA) egyik 2014-es felmérésében külön számolnak be a stalking és a szexuális zaklatás eseteiről. Az Európai Unió 28 tagállamából összesen 42000 nővel készítették interjút, amelyek alapján az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége a következőket állapította meg: a nők egyötöde élte meg 15 éves kora után a követés valamelyik formáját, viszont ezeknek az eseteknek a háromnegyede nem jutott el a rendőrséghez. A követést elszenvedők egyötöde jelezte, hogy ez két évnél tovább tartott. A nők szintén egyötöde tapasztalt szexuális zaklatást 15 éves kora után. 32%-a azoknak, akik e kor után legalább egyszer váltak áldozattá, jelezték, hogy az elkövető főnök, munkatárs vagy ügyfél volt. A nők 11%-ához közeledtek helytelenül közösségi oldalakon, kaptak szexuális tartalmú e-maileket vagy szöveges (SMS-) üzeneteket, amelyek aránytalanul nagymértékben érintik a fiatal nőket.³⁴

Aki felmérésünkben zaklatásról számolt be, leginkább az interneten és mobiltelefonon keresztül történő elkövetést nevezte meg. Amíg a 2004-es felmérésben a válaszadókat vezetékes telefonon, addig a mi felmérésünkben ehhez képest interneten és mobiltelefonon zaklatták többet a megkérdezetteket. Ennek a legkézenfekvőbb oka a technika fejlődése, ami tíz év alatt rengeteget változott, és eljutott odáig, hogy az internet használata életünk minden szegmensében megjelenik már, ami mondhatni „kitermelt” egy újabb zaklatási formát: a cyberbullyinget. Ez nem csak a szexuális tartalmú zaklatást foglalja magában, hanem általában a zaklatást, mint viselkedési formát jelenti, amit elektronikus úton követnek el. Mivel itt nem csak egyszerű „bullyingről” van szó, ezért jellegében is más a kiber zaklatás. Ujhelyi Adrienn így számol be róla: empirikus kutatások bizonyítják, hogy az áldozat számára jelentősen megterhelő érzelmileg, hiszen ez nem egy földrajzi térhez tartozik, ahonnan el lehet menekülni, hanem az áldozatra akármikor, akárhol támadhatnak, ami ráadásul az online „közönség” előtt zajlik.³⁵ Klasszikusnak mondható formája az ún. „sexting”, amikor valaki (fél)meztelen fotót küld barátainak vagy szerelmének, de rossz kezekbe

³³ <http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/leporello-fenyegeto-zaklatas-2014.pdf>

³⁴ (FRA) jelentése: Nőkkel szembeni erőszak: a

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf

³⁵ Ujhelyi Adrienn: Digitális nemzedék– szociálpszichológiai szempontból, Digitális Nemzedék Konferencia 2013.

<http://digitalisnemzedek.hu/wp-content/uploads/2013/03/digitalisnemzedek-konferencia-2013.pdf> 11. o.

kerülve, szakítás után könnyen olyan helyzetbe kerülhet, ami miatt megaláztatások végeláthatatlan sorával ke

nevet is kapott: digit .”³⁶ Ujhelyi Adrienn is rámutat: ezek az események rendkívül gyakoriak (az amerikai gyerekek szerint elkerülhetetlen), és arra is volt már példa, hogy öngyilkossággal végződtek.³⁷ Felmérésünk alapján a leggyakoribb büntetőjogilag releváns cselekmény a szexuális erőszak kísérlete alkohol vagy kábítószer hatása alatt. Ennek okai az életvezetési szokásokból is levezethetőek: 75%-a a megkérdezetteknek nem volt tartós kapcsolata, így ők feltehetően gyakrabban járnak szórakozni (szórakozóhelyre, házibuliba), bár ez természetesen életkori sajátosság is egyben, ami viszont jellemzően alkohol, esetleg kábítószer fogyasztással jár (esetleg úgy veszi magához, hogy nem tud róla pl. italába tették). Azt a viselkedési formát is szem előtt kell tartanunk, hogy mivel gyakran a nők ezeken a szórakozóhelyen remélik a találkozást a potenciális barát jelöltekkel: az idegenekkel, ismerősökkel nyíltabbak, így hajlamosabbak „belemenni” olyan dolgokba, amiket a „barát- és kapcsolatszerzés” céljából tesznek csak. Ennek eredménye az, hogy az ilyen helyzetek „megteremtése” által ők sokkal jobban veszélyeztetettek, nagyobb az esélyük a viktimizációra.³⁸ A 2004-es felmérésben a kevésbé gyakori cselekmények közé sorolhatjuk ezt az eseményt, aminek részben magyarázata lehet az, hogy ma már rendkívül sok olyan kábítószer létezik, amelynek olyan tulajdonságai vannak, amelyek folytán a kábítószert az áldozat képtelen észrevenni, így akaratán kívül magához veszi azt.

Szembetűnő eredmény, hogy erőszakkal vagy fenyegetéssel történt szexuális erőszakról senki nem számolt be. Ennek pontos okait nem tudhatjuk, de kérdés, hogy vajon tényleg senki ellen nem követték el ezt a deliktumot vagy esetleg valaki az anonimitás ellenére mégsem vallotta be ezt? Ellenben azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a kisszámú mintánál valóban előfordulhat, hogy nem történt ilyen cselekmény.

Az elkövetőhöz való viszony vizsgálata kapcsán ezekre az eredményekre jutottunk: bizonyítottan találjuk azt a megállapítást, hogy a leggyakoribb elkövetők az idegen, ismeretlen férfiak: 36%. Ellenben a legsúlyosabb eseményeket a barát/volt barát/férfj/volt férj csoport követte el leginkább: 8,3%, így az is bizonyítást nyert, hogy a legsúlyosabb cselekményeket ők

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ „Az éjszakai életmód, a szórakozóhelyek gyakori és rendszeres látogatása, az ital- és/vagy kábítószer-fogyasztás, a fenntartások nélküli ismeretségekötések oksági kapcsolatban állhatnak az áldozat későbbi viktimizálódásának tényével.” Váradi – Kerekes: i.m. 551. o.

követik el általában. Az összes büntetőjogilag releváns eseményt tekintve viszont az ismerős kategóriába sorolandó férfiak voltak az elkövetők: 20%. A szexuális erőszak kísérletét alkohol vagy kábítószer hatása alatt leginkább a barát/munkatárs és az ismerős kategóriába sorolt férfiak követték el egyenlő arányban: 10-10%.

IV. Befejezés

A kevés minta ellenére több ponton találkoztak vizsgálatunk eredményei Korinek László megállapításaival, ami arra enged következtetni, hogy a hatvan fő szexuális viktimizációja, ha nem is teljes mértékben, de igazodik a szakirodalomban foglaltakhoz és a reprezentatív kutatások eredményeihez. Eltérő irányvonalak mutatkoznak meg a magatartások terén, amelyek a nem reprezentatív jelleg ellenére is kitűnnek. Ennek okai összhangban vannak a társadalmi változásokkal, a vizsgált társadalmi csoport jellemzőivel, így hasznosnak találjuk az effajta felmérések ismétlését (egy nagyobb számú, reprezentatív mintával), hogy az újabb és újabb adatokat és tendenciákat figyelemmel lehessen követni, amelyek birtokában a megelőzés is hatékonyabbá válhat. Ilyen jövőbeli kutatást kiegészítve érdemesnek tartjuk a feljelentések elmaradása okainak olyan jellegű vizsgálatát, amelyben a megkérdezett önmaga írhatja körül ezeket az okokat. Ez persze időigényesebb és nehezebbé teszi a kiértékelést, de a „bekategorizált” válaszok helyett nagyobb teret nyitna a feljelentés elmaradásának okainak újragondolásához.

2. számú táblázat – A táblázat összegzi a kérdőívekből nyert adatokat, amelyeket összesítve (összes %) használtunk fel a dolgozatban.

Nem óhajtott (büntetendő) szexuális kontaktusok		jogász (%)						jogi asszisztens(%)						összes (%)					
		total	B	M	I	F	ké	total	B	M	I	F	ké	total	B	M	I	F	ké
1	félreértés	26,7	6,7	8,9	17,8	13,3	2,8	26,7	0,0	6,7	13,3	6,7	3,0	26,7	5,0	8,3	16,7	11,7	2,8
2	olyan dolgokat, mondott, amiket nem gondolt	6,7	2,2	0,0	4,4	4,4	3,0	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	2,5	6,7	3,3	1,7	5,0	5,0	2,8
3	kilátásta-lan volt őt megállítani	6,7	4,4	0,0	2,2	2,2	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,0	3,3	0,0	1,7	1,7	2,3
4	verbális fenyegetés	4,4	4,4	0,0	0,0	0,0	1,0	6,7	0,0	0,0	6,7	6,7	3,5	5,0	3,3	0,0	1,7	1,7	2,3
5	petting verbális fenyegetés-sel	17,8	6,7	4,4	4,4	2,2	2,1	26,7	6,7	0,0	20,0	6,7	2,8	20,0	6,7	3,3	8,3	3,3	2,4
6	alkohollal vagy kábítószer-rel rávette	2,2	0,0	0,0	2,2	2,2	3,5	6,7	0,0	0,0	6,7	0,0	3,0	3,3	0,0	0,0	3,3	1,7	3,3
7	sze. kísérlete alkohol kábítószer hatása alatt	24,4	2,2	6,7	6,7	2,2	2,5	40,0	6,7	20,0	20,0	6,7	2,5	28,3	3,3	10,0	10,0	3,3	2,5
8	sze. kísérlete erőszakkal, fenyegetéssel	6,7	2,2	0,0	2,2	0,0	2,0	13,3	0,0	0,0	0,0	13,3	4,0	8,3	1,7	0,0	1,7	3,3	3,0
9	esze. erőszakkal, fenyegetés-sel	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10	más erőszakos szexuális cselek-mény	2,2	2,2	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	1,7	0,0	0,0	0,0	1,0
11	petting kísérlete erőszakkal fenyegetés-sel	2,2	2,2	0,0	0,0	0,0	1,0	6,7	6,7	0,0	0,0	0,0	1,0	3,3	3,3	0,0	0,0	0,0	1,0
12	petting erőszakkal fenyegetés-sel	2,2	2,2	0,0	2,2	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	1,7	0,0	1,7	0,0	2,0

A joghallgatók szexuális viktimizációja

13	szexuális érintések	22,2	2,2	2,2	6,7	15,6	3,3	26,7	0,0	0,0	6,7	26,7	3,8	23,3	1,7	1,7	6,7	18,3	3,5
14	exhibíci-onizmus maszturbá-lás	13,3	6,7	2,2	2,2	6,7	2,5	26,7	6,7	13,3	6,7	6,7	2,4	16,7	6,7	5,0	3,3	6,7	2,5
15	szexuális zaklatás büntetés	2,2	0,0	2,2	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	1,7	0,0	0,0	2,0
16	szexuális zaklatás jutalmazás	2,2	0,0	0,0	0,0	2,2	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	1,7	4,0
17	találkozó	20,0	0,0	13,3	6,7	6,7	2,8	20,0	0,0	6,7	13,3	6,7	3,0	20,0	0,0	11,7	8,3	6,7	2,8
18	szexuális zaklatás telefon	11,1	2,2	4,4	0,0	4,4	2,6	13,3	0,0	0,0	6,7	6,7	3,5	11,7	1,7	3,3	1,7	5,0	2,9
19	szexuális zaklatás internet mobil	24,4	4,4	0,0	2,2	15,6	3,3	26,7	0,0	13,3	0,0	6,7	2,7	25,0	3,3	3,3	1,7	13,3	3,2
20	követés	35,6	2,2	0,0	8,9	24,4	3,6	20,0	6,7	0,0	0,0	13,3	3,0	31,7	3,3	0,0	6,7	21,7	3,5
21	nem óhajtott kapcsolatfelvétel	26,7	6,7	0,0	17,8	8,9	2,9	26,7	13,3	0,0	0,0	13,3	2,5	26,7	8,3	0,0	13,3	10,0	2,8
22	könnyű áldozatok (csak Σ 2, 17,18,19,20,21)	24,4	17,8	17,8	40,0	64,4	3,1	6,7	26,7	26,7	26,7	53,3	2,8	20,0	20,0	20,0	36,7	61,7	3,0
23	közepesen súlyos áldozatok (legkev. Σ 3,4,5,6,7,13,14)	53,3	26,7	15,6	24,4	31,1	2,6	40,0	20,0	33,3	66,7	53,3	2,9	50,0	25,0	20,0	35,0	36,7	2,7
24	súlyos áldozatok (legkev. Σ 8,9,10,11,12)	6,7	8,9	0,0	4,4	0,0	1,7	13,3	6,7	0,0	0,0	13,3	3,0	8,3	8,3	0,0	3,3	3,3	2,1
25	büntetőjog-releváns összes (Σ 6,7,8,9,10,11,12,14)	33,3	17,8	8,9	15,6	11,1	2,4	33,3	20,0	33,3	33,3	26,7	2,6	33,3	18,3	15,0	20,0	15,0	2,5
26	büntetőjog-releváns alkohol nélkül (Σ 8,9,10,11,12,14)	6,7	15,6	2,2	6,7	6,7	2,1	13,3	13,3	13,3	6,7	20,0	2,6	8,3	15,0	5,0	6,7	10,0	2,3

27	büntetőjogi-gilag releváns exhibicionizmus nélkül (Σ 6,7,8,9,10,11,12)	33,3	11,1	6,7	13,3	4,4	2,3	33,3	13,3	20,0	26,7	20,0	2,7	33,3	11,7	10,0	16,7	8,3	2,5
28	büntetőjogi-gilag releváns alkohol, exhibicionizmus nélkül (Σ 8,9,10,11,12)	6,7	8,9	0,0	4,4	0,0	1,7	13,3	6,7	0,0	0,0	13,3	3,0	8,3	8,3	0,0	3,3	3,3	2,1
29	szexuális kénysze-rités (10,11)	2,2	4,4	0,0	0,0	0,0	1,0	6,7	6,7	0,0	0,0	0,0	1,0	3,3	5,0	0,0	0,0	0,0	1,0
30	szexuális erőszak kísérlete (8)	6,7	2,2	0,0	2,2	0,0	2,0	13,3	0,0	0,0	0,0	13,3	4,0	8,3	1,7	0,0	1,7	3,3	3,0
31	szexuális erőszak kísérlete incl. alkohol (7,8)	31,1	4,4	6,7	8,9	2,2	2,4	33,3	6,7	20,0	20,0	20,0	2,8	31,7	5,0	10,0	11,7	6,7	2,6
32	szexuális erőszak (9)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
33	szexuális erőszak incl. alkohol (6,9)	4,4	0,0	0,0	2,2	2,2	3,5	6,7	0,0	0,0	6,7	0,0	3,0	5,0	0,0	0,0	3,3	1,7	3,3

Total: összesített gyakorisági hányad

B: az áldozattal tartós kapcsolatban élő barát/férj mint elkövető; **M:** barát/munkatárs; **I:** ismerős;

F: ismeretlen férfi

ké = az elkövető ismeretségére vonatkozó adatok középértéke;

1 = partner; 2 = barát/munkatárs; 3 = ismerős; 4 = ismeretlen férfi

sze. = szexuális erőszak

incl. = beleértve, hozzászámítva